

ВІСТІ З НАУКОВИХ ШКІЛ

«ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ» (НАУКОВА ШКОЛА ПРОФ. КУЛИКА Є.В.)

Микола Близнюк

Про лідера. Наукові пошуки пов'язані з дослідженням теоретико-методологічних засад теорії і методики підготовки майбутніх фахівців у галузі професійно-технічної освіти для забезпечення всебічного і гармонійного розвитку та самоствердження суб'єктів навчального процесу (учнів, студентів, майстрів виробничого навчання, викладачів) – таким є тематичний напрям діяльності наукової школи доктора педагогічних наук, професора Євгена Володимировича Кулика, завідувача кафедри основ виробництва та дизайну факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Євген Володимирович у 1978 році закінчив радіотехнічний факультет Львівського політехнічного інституту за спеціальністю конструювання та виробництво радіоапаратури, отримав присвоєно кваліфікацію інженера-конструктора радіоапаратури. Після закінчення інституту працював молодшим науковим співробітником науково-дослідної лабораторії Львівського політехнічного інституту, пізніше – інженером цієї ж лабораторії; навчався в аспірантурі Львівського політехнічного інституту. У 1983 році захистив кандидатську дисертацію «Оцінка та забезпечення якісних показників тонких резистивних плівок за рівнем внутрішніх механічних пошкоджень» зі спеціальності 05.12.13 – технологія виробництва радіотехнічних приладів.

30 червня 2006 року захистив докторську дисертаційну роботу «Теорія і практика підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності» у спеціалізованій вченій раді Д 58.053.01 Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти; у 2007 році отримав вчене звання професора кафедри педагогічних технологій. 2007 р. – головний консультант відділу моніторингу ефективності законодавства Інституту законодавства Верховної Ради України; 2008р. – головний науковий співробітник лабораторії управління професійно-технічною освітою Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України. У 2008 році обраний на посаду завідувача кафедри професійної освіти, на умовах контракту Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка. З 2010 року по 2011 рік працював на посаді професора кафедри психології, педагогіки і права Національного університету «Львівська політехніка». З 2011 року по теперішній час працює завідувачем кафедри основ виробництва та дизайну факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Професора Є. Кулика нагороджено відзнакою Міністерства освіти і науки України «Відмінник народної освіти України» (1998 рік); відзнакою Міністерства освіти і науки України «Антон Макаренко» (2010 рік); відзнакою Національної академії педагогічних наук України «Ушинський К.Д.» (2011 рік).

Наукові інтереси Кулика Є.В. пов'язані з дослідженням теоретико-методологічних засад теорії і методики підготовки майбутніх фахівців у галузі професійно-технічної освіти для забезпечення всебічного і гармонійного розвитку та самоствердження

суб'єктів навчального процесу (учнів, студентів, майстрів виробничого навчання, викладачів). Кулик Є.В. є керівником науково-дослідної роботи кафедри за темою: «Перспективи модернізації фахової підготовки майбутніх викладачів професійної освіти». Автор більше 200 опублікованих наукових праць. Має більше 100 науково-методичних публікацій, у тому числі монографії, навчальні посібники, рекомендовані Міністерством освіти і науки України для навчання студентів педагогічних вищих навчальних закладів. Євген Володимирович керує науковими роботами аспірантів зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти; виступає офіційним опонентом на захисті докторських та кандидатських дисертацій. Під його керівництвом захищено 5 кандидатських дисертацій (Дуб О.І., Дубініна О.В., Оранюк Б.Ю., Літковець О.Д., Гельжинська Т.Я.), 1 докторська дисертація (Вайнтрауб М.А.). Євген Володимирович співавтор авторського свідоцтва про реєстрацію авторського права на сертифікатну освітню програму «Тематичне дизайн-проекування інтер'єру» як твір; керує проблемною групою студентів з теми: «Проблеми наукових досліджень у професійній підготовці молоді».

Євген Володимирович Кулик – заступник голови спеціалізованої вченої ради Д 44.053.01 у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»; був членом проектної групи освітньо-наукової програми підготовки здобувачів освітнього ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта у 2017-2019 рр. та є гарантом освітньо-професійної програми спеціальності 015.17 Професійна освіта (Технологія виробів легкої промисловості) з підготовки здобувачів освітнього рівня магістр.

У дисертаційній роботі Євгена Володимировича Кулика «Теорія і практика підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності» [1] на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти визначено сутність, історичні аспекти і сучасний стан розробки проблеми підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. Розкрито особливості дослідницької діяльності, критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Науково обґрунтовано й експериментально перевірено систему підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. Розроблено науково-методичне забезпечення реалізації системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності у навчально-виховному процесі, адже в умовах технологізації й інформатизації усіх сфер суспільного життя, глобалізації економічних і гуманітарних, у тому числі освітніх, процесів творчий компонент професійної діяльності фахівців набуває вирішального значення в розвитку країни. Креативність стає домінантною рисою і у професійній діяльності педагога, що зумовлює необхідність адекватної модернізації його професійної підготовки. Необхідно враховувати, що перетворювальна діяльність педагога відповідно до нових умов функціонування освітнього середовища й особистість сучасного вчителя повинні бути гармонійно взаємопов'язані.

Законом «Про загальну середню освіту» закріплено право педагогів на інноваційну діяльність. Пріоритетними тут стають ідеї, спрямовані на створення можливостей творчої, дослідницької діяльності, вільного вибору учителем форм і методів навчання, зростання ролі його самоосвіти і самовдосконалення, врахування індивідуальних особливостей, інтересів, здібностей кожного учня. Державний стандарт освітньої галузі «Технології» передбачає зміщення акцентів трудової підготовки учнівської молоді від ремісничо-тренувального навчання до впровадження у навчально-виховний процес проектно-технологічної системи, яка націлює на творчість і дослідництво, особистісно орієнтовані педагогічні технології з вико-

ристанням сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів, засобів навчання. Інноваційних підходів потребують і позакласні, позашкільні форми учнівської технічної творчості тощо. Здійснення зазначених перетворень у системі трудової підготовки учнівської молоді неминуче пов'язане із адекватними змінами у системі професійного навчання майбутніх учителів трудового навчання.

Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до творчої, дослідницької діяльності здійснюється на загальнонауковому, загальнотехнічному, загальнопедагогічному і фаховому рівнях. Цей процес пронизує ряд циклів навчальних дисциплін та видів навчально-дослідницької діяльності студентів. Складність і поліаспектність проблеми підготовки майбутніх учителів трудового навчання призводить до того, що вона супроводжується низкою суперечностей між:

- традиційним сцієнтично-технократичним і новітнім гуманістичним напрямками формування світогляду сучасної людини, пов'язаними із зміною освітньої парадигми;
- змістом трудової підготовки, який через скорочення часу на трудове навчання набув характеру мінімізованої дидактичної структури, і потребами суспільства у широкій технологічній культурі учнівської молоді як інтегрованої якості особистості;
- традиційною системою підготовки майбутніх учителів трудового навчання і необхідністю в індивідуальному творчому характері їх практичної діяльності;
- потребами студентів педагогічних університетів у знаннях, уміннях і навичках дослідницької роботи (гнучкість, мобільність, варіативність) і відсутністю науково обґрунтованої системи і технології підготовки майбутніх учителів трудового навчання до дослідницької діяльності;
- вимогами щодо рівня практичної підготовки майбутніх учителів трудового навчання до дослідницької діяльності і внутрішніми мотивами розвитку особистості студентів, їх потребами та особливостями.

Поліаспектність проблеми підготовки майбутніх учителів до творчої професійної діяльності знайшла своє відображення у різних напрямках педагогічних досліджень.

Наукова новизна дослідження Євгена Володимировича полягала в тому, що:

- вперше розроблено науково обґрунтовану концепцію підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності як теоретичну основу підвищення ефективності їх професійної підготовки; вперше створено педагогічну систему підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, компонентами якої є студент (його переконання, мотиви, потреби, інтереси, самосвідомість та ідеали); педагог (його організаційна, управлінська, виконавська, контролююча діяльність); мета, функції і конкретні завдання, спрямовані на формування готовності майбутніх вчителів трудового навчання до організації та проведення педагогічної дослідницької діяльності; комплекс науково-дослідних завдань; педагогічні впливи (методи, форми, засоби); науково-методичне забезпечення; оцінка і корекція результатів підготовки (критерії, рівні). Ця система реалізується через: діагностику та розвиток професійно-пізнавальних знань, умінь та навичок студентів; цілеспрямоване формування професійно-пізнавальних інтересів; потреби та мотиви інноваційної діяльності. Розроблено теоретико-методологічні і організаційно-методичні засади функціонування такої системи, розкрито її зміст та структуру.

– удосконалено зміст, форми, методи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності; критерії показники і рівні оцінювання готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

– подальшого розвитку набули основні напрями реалізації гуманістичного та особистісно-розвивального підходу до професійної підготовки вчителів трудового навчання

ня у вищих навчальних закладах, зокрема положення, що характеризують об'єктивні і суб'єктивні чинники впливу на процес інтелектуального наповнення всього змісту трудового навчання.

Теоретичне значення дослідження містилося в обґрунтуванні теоретико-методологічних підходів та принципів побудови системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності; в обґрунтуванні теоретичних засад структурування змісту підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності; розкритті сучасної парадигми професійної діяльності вчителя трудового навчання, понятійно-категоріального апарату дослідження, базові поняття якого («педагогічна дослідницька діяльність», «науково-дослідне завдання») розглядаються як дійовий світоглядно-методологічний засіб пізнання; в обґрунтуванні критеріїв оцінювання готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності, змістових, інформаційних, організаційних, процесуальних елементів системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягало в розробці науково-методичного забезпечення реалізації системи підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. Практичні результати дисертаційної роботи реалізовані у процесі розробки освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм з напрямку «Технології» для підготовки майбутніх учителів трудового навчання. Розроблено та апробовано методичний посібник «Дипломна робота у вищих педагогічних закладах освіти (Положення про організацію і виконання)» зі спеціальності «Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання напрямку підготовки «Педагогічна освіта» та методичні рекомендації «Положення про науково-дослідну роботу студентів». Запропоновані в дисертації діагностичні методики оцінки рівня готовності майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності адресовані аспірантам, студентам для виконання педагогічних досліджень.

Загальне педагогічне значення дослідження зумовлювалося і тим, що теоретичні положення та здобуті результати можуть бути використані для коректування інтелектуального компонента змісту трудового навчання, підготовки нових навчальних планів, програм, навчальних посібників, підручників для педагогічних працівників інших напрямів підготовки, що сприятиме підвищенню їхнього професійного рівня і результативності педагогічної дослідницької діяльності.

Про представників школи. У дисертації представника наукової школи **Олени Іванівни Дуб** «Розвиток професійної етики соціальних працівників у системі неперервної освіти США» (Дуб, 2012) зазначено, що у низці чинників, від яких вирішальною мірою залежить розв'язання комплексної проблеми професійної підготовки майбутнього соціального працівника, є проблема формування в нього однієї із домінуючих професійних якостей – професійної етики. Адже без етичних якостей у фаховій комунікативній діяльності будь-які інші сформовані якості не зможуть проявитися у повній мірі.

За останні роки розуміння ключових цінностей та етичних питань у професії «соціальна робота» набуло значного розвитку. Загальні теми цінностей та етики є центральними для соціальної роботи від самих початків зародження професії «соціальний працівник». Існує позитивний досвід США, країни, в якій найкраще сформульовані і найбільш ефективно діють як політичні, так і освітні системи соціального забезпечення. Тому вивчення закономірностей і принципів розвитку професійної етики соціальних працівників у системі неперервної освіти США може стати важливим засобом вдосконалення професійної освіти в Україні.

У той же час, на сучасному етапі розвитку професійної підготовки соціальних працівників в Україні спостерігаються суперечності між:

- становленням нових суспільних цінностей в Україні і відсутністю відповідних методик підготовки професійних соціальних працівників;
- зростаючим рівнем вимог до етичної підготовки соціальних працівників і недостатнім її рівнем у вищих навчальних закладах України;
- наявним позитивним досвідом розвитку професійної етики соціальних працівників у системі неперервної освіти США і незадовільним рівнем його запозичення й адаптації до освітнього простору України;

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше здійснено цілісний аналіз основних етапів становлення і розвитку соціальної роботи як виду професійної діяльності; встановлено методологічні та соціокультурні передумови становлення і розвитку професійної етики соціальних працівників у системі неперервної освіти США; систематизовано, узагальнено і обґрунтовано зміст, форми і методи формування професійної етики соціальних працівників у системі неперервної освіти США; до наукового обігу введено нові дані, які збагачують сучасні уявлення про підготовку соціальних працівників у США, маловідомі факти, джерела і документи; набули подальшого розвитку положення щодо розвитку професійної етики соціальних працівників, як наряду професійної підготовки соціальних працівників; уявлення про посилення ролі вищих навчальних закладів у підготовці соціальних працівників до роботи в сучасних умовах.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що воно сприятиме впровадженню в систему професійної підготовки соціальних працівників в нашій державі позитивного досвіду США, дає можливість використання матеріалів дослідження у процесі розробки нових навчальних планів і програм з професійної підготовки соціальних працівників.

Аналіз програм як державних так і приватних шкіл соціальної роботи дозволив встановити, що характерним для навчальних програм приватних шкіл є більша кількість годин, відведених на практичні заняття, і наявність предметів пов'язаних з формуванням знань з психоаналізу; хоча у всіх програмах присутня систематизація і наукова розробленість знань, що повідомляються. З іншого боку в залежності від штату присутня різна інтеграція знань і різна концептуальна орієнтованість процесу навчання.

Проведений Оленою Іванівною аналіз цілей, змісту і методів навчання соціальних працівників, дозволив встановити, що, незважаючи на відмінності в професійно-освітніх програмах, очевидна їх смислова спорідненість: формування широкої і науково-обґрунтованої компетентності як основи професійної діяльності в сферах соціальної роботи. Цілі, як і завдання навчання сформульовані вузько спеціалізовано, що стосується конкретних лікарень чи соціальних програм. Хоча студенти повинні опанувати основну кваліфікацію, яка дозволить їм працювати в майбутньому у різних соціальних сферах при перекваліфікації. Тобто система є відкритою для навчання протягом життя у системі неперервної освіти США.

Кваліфікація соціального працівника базується на трьох рівнях компетентності: науково-методологічному, професійно-практичному і особистих якостях. Система професійної підготовки, виділяючи необхідність формування теоретико-методологічного і професійно-практичного компонентів професійної компетентності соціальних працівників, основну увагу приділяє компоненту, який відображає особисті якості. З позиції розгляду проблеми розвитку професійної етики, особисті якості набувають визначального змісту при прийнятті етичного рішення. Адже коли виникають етичні дилеми – від системи особистих цінностей соціального працівника, його підходу до вирішення професійних проблем буде і зміст прийнятого рішення. Тому в процесі навчання розвиваються такі індивідуально-психологічні якості як креативність, рефлексивність, інноваційність.

Розробка нових професійно-освітніх програм і координація щодо впровадження зорієнтована на концепцію інтегрованого формування професійної компетентності. Основою дидактичної програми є реалізація взаємодії між викладачами і студентами та використання всіх внутрішніх ресурсів студентів, розвиток їхньої мотивації до навчання. Перевагою цієї освітньої концепції є те, що навчання будується незалежно від вузьких професійних сфер діяльності майбутніх фахівців, оскільки компетентність як цілісне особисте утворення є щось більше, ніж просто робоча кваліфікація.

Дослідницею показано, що формування професійної компетентності соціальних працівників в США показав існування певних тенденцій в змісті навчання. Перша тенденція – інтеграція знань з різних галузей психології, педагогіки, медицини, соціології, юриспруденції, філософії, історії. В основі інтеграційного підходу є філософія людини, професійна етика, історія становлення цінностей суспільства, методи вирішення етичних дилем, аналіз середовища і економічної ситуації в якій знаходиться клієнт, умови, які визначають діяльність соціального працівника. Друга тенденція формування стилю мислення майбутнього соціального працівника у напрямі більш повного розуміння потреб клієнта, використання його потенціалу на боротьбу з труднощами, правильне вирішення етичних дилем. Третя тенденція – це супервізія (індивідуальна або групова). Введення в навчальний план супервізії забезпечує зв'язок теорії з практикою і навпаки, планування і рефлексія як вже використаних, так і нових методичних підходів в практичній роботі; розуміння динаміки стосунків між студентом, клієнтом, установою і його представників з метою їх можливої позитивної зміни, і, нарешті, формування рефлексії культури як складової частини професійної культури соціального працівника. Тому є усі підстави розглядати вдосконалення процесу формування професійної компетентності соціального працівника, розвитку його професійної етики як інтеграційного процесу, який направлений на формування широкого спектру поведінкових можливостей, що характеризує наявність професійної компетентності у соціального працівника, а розвиток професійної етики – основа його професійної діяльності.

Наукове дослідження «Формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти» (Добініна, 2013) **Оксани Володимирівни Дубіної** присвячено проблемі формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти. Проаналізовано методологічні та концептуальні основи підготовки майбутніх робітників сфери технічного обслуговування автомобіля в системі професійно-технічної освіти. У дисертації визначено сутність та сучасний стан розробки проблеми формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти в педагогічній теорії і практиці. На основі аналізу наукової літератури обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти. З'ясовано загальні психолого-педагогічні особливості формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти. Розроблено та науково обґрунтовано модель формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти. Експериментально перевірено ефективність використання розробленої методики формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти. Розроблено науково-методичне забезпечення реалізації запропонованої методики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– вперше розроблено та експериментально перевірено модель формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти; визначено сутність та розкрито педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти; визначено рівні (ви-

сокий, достатній, середній, низький) та критерії (розвивально-проективний, когнітивний, стимулюючо-спонукальний, комунікативно-організаційний, рефлексивно-творчий) формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти;

– уточнено сутність, зміст і структуру формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти; конкретизовано сутність понять «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність»;

– подальшого розвитку набула система принципів формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти (гуманізації навчально-виховного процесу; особистісно-орієнтований підхід у виборі майбутньої кар'єри, індивідуалізації процесу виробничої діяльності під час професійного навчання) та система електронно-методичних комплектів з фізики та будови, експлуатації й ремонту автомобіля для професії «слюсар з ремонту автомобіля».

Практичне значення одержаних результатів міститься в розробці електронного навчально-методичного комплексу «Фізика для професійно-технічних навчальних закладів», а також в тому, що матеріали, принципові положення та висновки дослідження створюють передумови для розгортання циклу науково-дослідних робіт з визначення перспектив удосконалення складової професійної освіти автослюсарів. Розроблена модель формування професійної компетентності майбутнього автослюсара може бути використана у професійній підготовці майбутніх автослюсарів та під час забезпечення особистісної спрямованості підготовки майбутніх робітників. Зміст та основні висновки роботи можна застосувати під час розробки навчальних програм, перспективно-тематичного планування, посібників з теорії і методики професійної підготовки автослюсарів, тестових технологій, спецкурсів у системі професійної освіти автослюсарів. Матеріали дослідження можуть бути використані науково-методичними центрами, закладами післядипломної педагогічної освіти та викладачами-практиками, які працюють у професійно-технічній освіті.

Оксаною Володимирівною розроблено та експериментально апробовано модель професійної компетентності у майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти. Функціонування моделі забезпечується поєднанням різнорівневих функціональних, дидактичних, процесуальних, управлінських та інших зв'язків, є спеціально організованим педагогічним процесом, який реалізується на основі відповідних педагогічних умов в психологічному, навчальному та професійному напрямках; передбачає комплексне застосування електронного навчально-методичного комплексу «Фізика для професійно-технічних навчальних закладів», спеціально-технічної дисципліни «Будова, експлуатація та ремонт автомобіля» та системи завдань, в яких поєднано продуктивну працю і навчання; цілеспрямоване формування пізнавальних і емоційних інтересів, які через діяльність формують професійну компетентність.

Доведено, що педагогічна методика формування професійної компетентності у майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти охоплює чотири етапи, які відповідають структурі формування професійної компетентності (інформаційно-теоретичний, практичний (в лабораторних умовах), практичний (в умовах виробництва), творчий). Встановлено, що технологічність методики досягається за рахунок дотримання вимог поступового переходу від простого до складного, своєчасного діагностування, прогнозування, контролю, корекції й оцінки процесу формування професійної компетентності.

Експериментальна робота з перевірки ефективності змодельованої методики формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти підтвердила основні теоретичні положення дослідження. Внаслідок про-

веденого формувального експерименту відбулися статистично значущі, позитивні зміни у рівнях сформованості професійної компетентності майбутніх автослюсарів експериментальних груп, що значно перевищує показники контрольних груп.

Марком Абрамовичем Вайнтраубом – докторській дисертації «Теоретико-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників з металообробки в професійно-технічних навчальних закладах» (Вайнтрауб, 2014) досліджено та проаналізовано сучасні концептуальні підходи щодо розвитку професійного навчання кваліфікованих робітників з металообробки в професійно-технічних навчальних закладах (ПТНЗ) під час навчально-виробничого та виховного процесу. Враховуючи ці сучасні підходи в професійній школі, можна вийти на сучасну модернізацію професійно-технічної освіти. Вона повинна враховувати ринкові відносини в нашій державі, розвиток державного та приватного підприємництва, впровадження новітніх технологій, необхідність інтеграції нашої країни у світове співтовариство, розвиток творчої особистості.

Марком Абрамовичем обґрунтовано та визначено сучасні шляхи ефективною підготовки кваліфікованих робітників з обробки металів:

- з урахуванням новітніх технологій контролю, що включає розгляд систем контролю торкання при металообробці, використання яких дає можливість підвищити якість процесу обробки деталі. Розгляд відповідного навчального матеріалу під час навчально-виробничого та виховного процесу учнів ПТНЗ надасть можливість підвищити рівень кваліфікації майбутніх фахівців з металообробки при виготовленні більш якісної деталі у процесі її обробки;

- вивчення під час навчально-виробничого та виховного процесу основ теорії розв'язання винахідницьких задач, курсів розвивального навчання, які входять в систему інтегрованого розвивального навчання, дасть можливість сформуванню комплексної системи професійних та особистісних характеристик учня, а також підготувати майбутнього кваліфікованого робітника з інтегрованою професією. Подальші дослідження будуть присвячені аналізу інших сучасних шляхів ефективною підготовки кваліфікованих робітників з обробки металів.

У дисертації **Божени Юріївни Оранюк** «Формування основ інформаційної культури учнів 7-9 класів у процесі допрофільної підготовки за освітньою галуззю «Технології» (Оранюк, 2016) теоретично узагальнено й практично розв'язано наукове завдання формування інформаційної культури учнів 7-9 класів у мережевому спілкуванні в процесі допрофільної підготовки з освітньої галузі «Технології». З метою розв'язання актуального соціально-педагогічного завдання формування основ інформаційної культури учнів проаналізовано сучасний стан досліджуваної проблеми у вітчизняних і зарубіжних теоретичних джерелах та досвіді масової педагогічної практики. Досліджено структуру основ інформаційної культури учнів, базові поняття дисертаційної роботи та з'ясовано педагогічну сутність дефініції «інформаційна культура учнів 7-9 класів у мережевому спілкуванні».

Боженою Юріївною визначено наукові засади допрофільного формування основ інформаційної культури учнів 7-9 класів у мережевому спілкуванні засобами освітньої галузі «Технології», з'ясовано критерії, показники та рівні сформованості такої культури. Розроблено теоретичну модель формування основ інформаційної культури учнів 7-9 класів у процесі допрофільної підготовки за освітньою галуззю «Технології», експериментально перевірено ефективність цієї моделі та доведено доцільність її застосування у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- вперше проаналізовано сучасний стан досліджуваної проблеми в теоретичних джерелах та досвіді масової педагогічної практики (тенденції виокремлення когнітивно-

діяльнісного, аксіологічно-мотиваційного та безпекового компонентів інформаційної культури у вітчизняній науці; досвід розв'язання завдань захисту дітей підліткового віку в мережевому спілкуванні у зарубіжній психолого-педагогічній практиці; можливості допрофільної підготовки учнів 7-9 класів з освітньої галузі «Технології»; досліджено структуру основ інформаційної культури учнів (знання про мережеве спілкування; уміння і види безпечної діяльності в мережах; особисті цінності і якості етичної мережевої поведінки підлітків), базові поняття дисертаційної роботи («культура захисту від агресії в мережах», «мережеве спілкування», «інформаційна культура учня») та з'ясовано педагогічну сутність дефініції «інформаційна культура учнів 7-9 класів у мережевому спілкуванні»; визначено наукові засади (специфіку, структурні елементи та функції) допрофільного формування інформаційної культури учнів 7-9 класів засобами освітньої галузі «Технології», з'ясовано критерії, показники та рівні сформованості цієї культури; розроблено теоретичну модель формування інформаційної культури учнів 7-9 класів у допрофільній підготовці загальноосвітньої школи за освітньою галуззю «Технології» засобами мережевого спілкування у єдності цільового, операційно-діяльнісного і контрольо-оцінювального блоків; експериментально перевірено ефективність цієї моделі у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів та доведено доцільність її застосування у процесі допрофільної підготовки за освітньою галуззю «Технології»;

– удосконалено зміст, форми, методи формування інформаційної культури підлітків у мережевому спілкуванні;

– подальшого розвитку набули основні напрями реалізації особистісно-розвивального підходу до формування інформаційної культури учнів 7-9 класів у мережевому спілкуванні у контексті їхньої допрофільної підготовки за освітньою галуззю «Технології».

Практичне значення одержаних результатів дослідження міститься в розробленні та впровадженні в навчально-виховний процес допрофільної підготовки загальноосвітньої школи навчальної програми «Основи інформаційної культури» для учнів 7-9 класів. Запропоновані в дисертації діагностичні методики оцінки етапу сформованості інформаційної культури учнів 7-9 класів у мережевому спілкуванні адресовані вчителям для впровадження запропонованої моделі у процесі вивчення навчальних предметів, що входять до освітньої галузі «Технології».

Загальне педагогічне значення дослідження полягає в тому, що теоретичні положення та отримані практичні результати: підвищують інтелектуальний компонент змісту предмету трудове навчання у контексті допрофільної підготовки учнів 7-9 класів за освітньою галуззю «Технології» в загальноосвітніх школах; поглиблюють зміст підготовки майбутніх учителів трудового навчання, що забезпечує розвиток їхньої професійної компетентності. Отримані результати рекомендовано використовувати також для просвітницької роботи з батьками.

Дисертаційна робота **Олени Дмитрівни Літковець** «Формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання» (Літковець, 2016) присвячене проблемі формування графічних умінь в учнів на уроках трудового навчання. У роботі обґрунтовано та уточнено зміст понять: «уміння», «графічні уміння», «художньо-графічні уміння», «технічно-графічні уміння»; проаналізовано сучасний стан проблеми формування графічних умінь в учнів. Розроблено та теоретично обґрунтовано модель формування графічних умінь в учнів початкових класів, визначено її структурні компоненти, критерії, показники та рівні сформованості графічних умінь. Розроблено та експериментально перевірено поетапну методику формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання. Основні результати дослідження впроваджено у навчальний процес загальноосвітніх навчальних закладів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

- уперше науково обґрунтовано методику формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання як теоретичну основу підвищення їх ефективності навчання в школі; розроблено та експериментально перевірено модель методики формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання в основу якої покладено особистісно-орієнтовану технологію навчання направлену на підготовку творчої особистості. Розроблено теоретико-методологічні і організаційно-методичні засади функціонування такої моделі, розкрито її зміст та структуру;

- уточнено зміст понять «уміння», «графічні уміння», «художньо-графічні уміння», «технічно-графічні уміння»; показники, критерії та рівні сформованості графічних умінь в учнів (когнітивний, діяльнісний, особистісний), щодо формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання; на основі аналізу діючої програми «Трудове навчання» систематизовано графічні уміння;

- подальшого розвитку набули основні напрями реалізації особистісно орієнтованого підходу, зокрема положення, що характеризують об'єктивні та суб'єктивні чинники впливу на процес формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання: доступність навчального матеріалу відповідно до вікових особливостей учнів; система науково обґрунтованих логічних операцій; позитивне, відповідальне ставлення учнів до навчання; спонукання до засвоєння графічних умінь; структурування матеріалу, виділення головного, що забезпечує логічні зв'язки; використання наступності у виконанні графічних завдань; використання дидактичних засобів навчання; контроль за результатами навчання, перевірка та оцінка; взаємодія учнів і вчителів у навчальному процесі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в запровадженні у навчальний процес методичних рекомендацій для вчителів початкових класів щодо формування графічних умінь на уроках трудового навчання, а саме: методики формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання; комплексу дидактичних матеріалів для формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання.

У дослідженнях **Тетяни Ярославівни Гельжинської** (Гельжинська, 2017, 2018), зокрема, дисертації «Формування організаційної компетентності майбутніх учителів технологій в процесі фахової підготовки» представлені педагогічні умови формування організаційної компетентності майбутніх учителів технологій на основі системного підходу, що дозволило розглядати в єдності та взаємозв'язку всі елементи, що утворюють педагогічні умови побудови багаторівневої системи формування організаційної компетентності майбутніх учителів технологій у процесі їхньої фахової підготовки.

Аналіз нормативних документів і психолого-педагогічної літератури, присвяченої професійній підготовці майбутніх учителів технологій показав, що в контексті досліджень необхідно уточнити статусно-рольові позиції, які займає суб'єкт неперервної професійної підготовки на кожному з її етапів. Адже є різниця в статусі студента на теоретичних і практичних заняттях, які студент освоює на 1 і 2 курсах і його статус на 3-4 курсах, коли студент бере участь у групах з реалізації навчально-виробничих проектів, або керує учнями під час практики. Врахування таких особливостей дозволяє оперувати статусно-рольовою позицією суб'єкта неперервної професійної підготовки, яка характеризує його положення в системі неперервної педагогічної освіти у відповідності до статусу, який визначається положення суб'єкта на певній ступені неперервної професійної підготовки, і етапу оволодіння ним ролі майбутнього педагога.

Аналіз методологічних підходів обґрунтування процесу формування організаційної компетентності майбутніх учителів технологій показав, що в контексті формування орга-

нізаційної компетентності майбутніх учителів технологій саме в процесі неперервної професійної підготовки, доцільно використати домінантно-цільовий підхід. Для цього необхідно в подальшому встановити потреби студентів, які домінують на кожному з виділених етапів неперервної професійної підготовки з точки зору формування організаційної компетентності, а також дослідити важливі сензитивні періоди розвитку студента під час навчання у вузі, які представляють собою періоди в житті студента, які створюють найбільш придатні умови для формування у нього певних психологічних властивостей і видів поведінки.

Такий підхід дозволив сформулювати основну стратегічну направленість формування організаційної компетентності майбутніх учителів технологій в процесі неперервної професійної підготовки: у визначенні статусно-рольових позицій майбутніх учителів технологій на різних ступенях неперервної професійної підготовки; визначенні домінуючих потреб в формуванні знань, умінь і ціннісних орієнтацій відповідно до необхідних рівнів організаційної діяльності. Отже, стратегічно, процес формування організаційної компетентності майбутніх учителів технологій буде забезпечений, якщо при його реалізації, педагогічна технологія буде заснована на підході, який враховує домінування певних потреб особистості в конкретних статусно-рольових позиціях, які займає майбутній викладач в процесі неперервної підготовки.

Тетяною Ярославівною доведено, що проблема формування організаційної компетентності у майбутніх педагогів професійного (трудового) навчання представляє собою складний феномен і потребує його вивчення з різних позицій. Тому актуалізується проблема розкриття механізмів означеного феномену, яка потребує теоретичного аналізу критеріїв, які дозволяють оцінити рівень досліджуваного феномену. У роботі в контексті проблеми формування організаційної компетентності у майбутніх педагогів професійного навчання та специфіки їх майбутньої професійної діяльності уточнено сутність таких понять, як «показники», «критерії», «педагогічна діяльність», «організаційна діяльність», «компетенція», «компетентність», «організаційна компетентність».

На основі проведеного аналізу дефініцій, які розкривають зміст організаційних компетентностей майбутніх педагогів трудового навчання, виділені наступні взаємопов'язані компоненти в якості основних критеріїв рівня сформованості організаційної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання: мотиваційно-аксеологічний; когнітивний; комунікативно-діяльнісний; рефлексивний. Показано, що кожний з них розкривається системою емпіричних показників, що дозволяє судити про ступінь сформованості окремого компонента організаційної компетентності. Сукупність критеріїв відображає стан і зміну всіх основних компонентів організаційної компетентності. Наліз результатів опитування майбутніх педагогів трудового навчання, дозволив навести аналіз стану готовності майбутніх учителів технологій у процесі їхньої фахової підготовки.

Список використаних джерел:

1. Кулик, Є. В. (2006). Теорія і практика підготовки майбутніх учителів трудового навчання до педагогічної дослідницької діяльності. (Дис. д-ра пед. наук). Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. Тернопіль.
2. Дуб, О. І. (2012). Розвиток професійної етики соціальних працівників у системі неперервної освіти США. (Дис. канд. пед. наук). Черніг. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів.
3. Дубініна, О. В. (2013). Формування професійної компетентності майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти. (Дис. канд. пед. наук). ДВНЗ «Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди». Переяслав-Хмельницький.

4. Вайнтрауб, М. А. (2014). Теоретико-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників з металообробки в професійно-технічних навчальних закладах. (Дис. д-ра пед. наук). Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проф.-техн. освіти. Київ.

5. Оранюк, Б. Ю. (2016). Формування основ інформаційної культури учнів 7-9 класів у процесі допрофільної підготовки за освітньою галуззю «Технології». (Автореф. дис. канд. пед. наук). Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава.

6. Літковець, О. Д. (2016). Формування графічних умінь в учнів початкових класів на уроках трудового навчання. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава.

7. Гельжинська, Т. Я. (2018). Методологічні аспекти формування організаційної компетентності майбутніх учителів технологій в процесі їх професійної підготовки. *Молодий вчений*, 1 (1), 278-282. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_1%281%29__68.

8. Гельжинська, Т. Я. (2017). Технологія формування організаційної компетентності майбутніх учителів технологій у процесі фахової підготовки. *Імідж сучасного педагога*, 7, 44-46. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/isp_2017_7_12.

9. Гельжинська, Т. (2017). Моделювання процесу формування організаційної компетентності майбутніх педагогів трудового навчання під час неперервної професійної підготовки. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*, 6, 199-207. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/prptma_2017_6_24.